

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 343:94«1920»(477)

В. А. ГРЕЧЕНКО,

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
факультету № 6 (права та масових комунікацій)
Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ МІЛІЦІЇ УСРР КРАДІЖКАМ КОНЕЙ (КОНОКРАДСТВУ) У 1920-ТІ РОКИ

Розглянуто досвід боротьби з крадіжкою коней в Україні у період нової економічної політики. Крадіжка коней була одним з поширених і тяжких злочинів, оскільки коні в той час були одними з головних засобів виробництва в сільському господарстві. Відзначено, що результативність діяльності щодо боротьби з конокрадством прямо залежала від організації роботи міліції.

Ключові слова: міліція, конокрадство, нова економічна політика, злочин.

Grechenko, V.A. (2016), "Counteracting horsestealing by militia of Ukrainian SSR in 1920s" ["Protydiia militsii USRR kradizhkam konei (konokradstvu) u 1920-ti roky"], *Pravo i Bezpeka*, No. 1, pp. 20–23.

Постановка проблеми. Конокрадство для сільського населення завжди було дуже тяжким злочином, оскільки позбавляло селянина робочої худоби, а в той же час і можливості обробляти своє поле. Тому вже давні законодавства розглядали конокрадство як крадіжку кваліфіковану. У старогерманському праві конокрадство спричиняло за собою побиття камінням або пробиття кілком. «Руська Правда» (синодний список) загрожувала конокрадам вищим з відомих їй покарань – потоком і розграбуванням. Шибеницею загрожує конокрадові, спійманому на місці злочину, Судебник короля Казимира 1468 р. За Укладенням про покарання кримінальні та виправні 1845 р. за крадіжку коней і всякої робочої худоби покарання збільшувалося на один ступінь. Цей вид злочину не зник і в наступні роки, в тому числі і в добу непу. В цей період у зв'язку з ослабленням державного контролю за суспільством він не тільки не зник, але й набув нових обертів.

Стан дослідження. Нам не вдалося знайти жодної публікації, присвяченої цій проблемі. В дослідженнях з історії діяльності міліції та протидії злочинності в добу непу про цей вид злочину лише згадується або наводяться окремі факти. Тому нашою метою є певна систематизація матеріалу з цієї проблеми та узагальнення відповідних фактів.

Виклад основного матеріалу. Впродовж усього досліджуваного періоду конокрадство

залишалося справжньою проблемою для правоохоронців. Відсоток розкриття подібних злочинів був чи не найнижчим.

«Немає потреби пояснювати, – писав часопис «Адміністративний вісник» у 1925 р., – яке значення в господарстві селянина має робочий кінь. У нім усі його надії на можливість більш менш ситого існування, усі сподівання подальшого благополуччя. І варто тільки уявити собі внутрішні переживання селянина, який несподівано втратив ці надії і сподівання, то стане зрозуміла та ненависть, та жорстокість, з якою селяни розправляються із спійманими конокрадами. Для конокрада немає послаблень. Самосуд – ось звичайний захід, що застосовується до нього. Деякі матеріали з місць дають основу для припущень, що селянство скаржиться на слабкість покарання відповідних статей Кримінального кодексу, завдяки яким засуджений конокрад, відбувши покарання, через декілька місяців повертається на село, а разом з ним знову повертається до селянина побоювання про можливість втрати коня» [1, с. 15].

У тогочасній пресі досить часто повідомлялося про заходи міліції щодо боротьби з конокрадством. Так, центральний орган компартії України і фактично головний друкований орган республіки того часу в травні 1923 р. повідомляв про деякі успіхи міліції на цій ділянці фронту боротьби зі злочинністю: «Сумському карному розшуку вдалося ліквідувати зграю бессарабських

циганів-конокрадів, що оперувала тривалий час у Харківській і Полтавській губерніях, зокрема в повітах Сумському, Лебединському, Прилукському й інших. Всього було заарештовано 44 цигани, в яких відібрано 46 крадених коней, багато речей та ін. З числа відібраних коней 18 пізнані і повернені власникам. З'ясувалося, між іншим, що цигани займалися не лише крадіжкою коней, але й озброєними пограбуваннями» [2]. Майже в цей же період міліцією Київщини (з 1 грудня 1923 р. по 1 травня 1924 р.) було заарештовано велику кількість конокрадів, які здійснили 164 крадіжки коней [3, арк. 94].

Конокрадством займалися і жителі великих міст. У 1923–1924 рр. найбільш криміногенним районом у Харкові вважався Іванівський, де значна частина дітей займалася всілякими крадіжками, серед них навіть з'явилися фармазонники й конокради. Необхідно зазначити, що в злочинах брали участь не тільки безпритульні, але й діти батьків, які проживали у місті. Майже 400 таких дітей було віддано батькам під нагляд [4, с. 164].

У Березнегуватському районі Одеської губернії довгий час діяла банда конокрадів з 11

осіб. Злочинці мали зброю, бланки, печатку. Крадіжками коней, розбоєм вони тероризували жителів. У березні 1924 р. співробітниками міліції конокради були затримані і притягнуті до відповідальності [5, арк. 24, 44].

До 1924 р. центральний апарат міліції і розшуку, маючи більш насущні завдання (перш за все боротьбу з бандитизмом), не міг виділити питання боротьби з конокрадством у першочергові питання, що підлягають негайному вирішенню, і тому боротьба з цим злом проходила в порядку звичайної боротьби з іншими видами злочинів. У 1924 р. зростання конокрадства, що все посилювалося, змусило привернути до себе особливу увагу центру, і відділ міліції та розшуку УСРР негайно виділив його в число таких видів злочинів, боротьба з якими носить найінтенсивніший характер.

Однак ряд циркулярів, які були спрямовані по лінії міліційно-розшукових органів, певних результатів не дали, оскільки найболючіше питання місць – слабкість бюджету – не дозволяло виконкомам виділити для цієї мети спеціальні кошти [1, с. 15].

Таблиця 1

Випадки конокрадств у 1924 р. за місяцями [1, с. 16]

Назва губерній	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	Всього за рік
Київська	107	191	222	164	142	274	144	113	178	184	98	93	1910
Подільська	163	240	234	151	117	134	112	104	133	128	123	126	1765
Чернігівська	114	128	140	104	158	146	105	201	189	168	116	113	1882
Харківська	135	180	128	83	100	143	137	112	178	131	166	99	1592
Полтавська	118	145	111	88	116	99	131	154	176	176	109	102	1525
Волинська	33	70	74	91	102	77	85	98	160	87	132	92	1101
Одеська	111	84	53	69	62	86	76	73	91	119	68	69	961
Катеринославська	50	42	54	72	76	84	100	83	100	107	61	29	858
Донецька	70	52	60	20	54	59	52	48	48	46	28	23	560
Всього	901	1132	1076	842	927	1102	942	986	1253	1146	901	746	11954

Південь України: Катеринославська, Донецька й Одеська губернії – давав найменшу кількість конокрадства. Не маючи можливості проаналізувати причини такого явища, все ж із великою часткою імовірності можна пояснити різницю в прояві конокрадства в різних регіонах України більш-менш легкими умовами збуту крадених коней – північ і захід дозволяли збувати їх в РРФСР і за кордон.

Загальний відсоток розкриття конокрадства по всій УСРР коливався від 30 до 38 %. Такий

низький відсоток розкриття і характеризує складність боротьби з конокрадством, оскільки розкриття інших видів злочинів складало від 50–60 % [1, с. 17].

Питання «Про стан конокрадства на Україні й заходи боротьби з ним» було розглянуто на засіданні колегії Народного комісаріату внутрішніх справ УСРР 2 квітня 1928 р. У рішенні, зокрема, відзначалися великий обсяг конокрадства в Україні, яке за останні 3 роки становило 41 344 випадки, а також велика шкода,

що її наносить конокрадство сільському господарству; підкреслювалися специфічні особливості конокрадства, а саме висока злочинна кваліфікація, переміщення вкрадених коней на великі відстані, часті випадки вживання зброї та насильства. Колегія НКВС відзначила, що боротьба з конокрадством повинна стати одним з першочергових завдань міліції, для чого визнала за необхідне спочатку як ударну кампанію провести низку заходів, зокрема: роз'яснювальну роботу серед селянства для вжиття ними заходів запобігання проти конокрадів (наймання пастухів для охорони коней на пасовиськах, установа мцних замків у стайнях, нічні обходи в селах, де часто трапляються випадки конокрадства). Було також вирішено: «Просити РНК дати директиву Окрвиконкомам про збільшення відпуску коштів на таємні потреби міліції в тих округах, де конокрадство набуває широкого розвитку. Посилити боротьбу з перепродажем крадених коней за кордон, для чого ДПУ УСРР та Управлінню міліції розробити форми ув'язки прикордонних загонів та міліції прикордонних округ. Посилити боротьбу з перевезенням крадених коней по залізницях, ув'язавши тісніше транспортні органи ДПУ з міліцією. Посилити перевірку коней, що їх приводять до продажу в райони шахт і копалень. Посилити адмінвселення конокрадів, особливо після затвердження ЦВК'ом Союзу клопотання ВУЦВК'у про прирівнення конокрадів до грабіжників щодо виселення, заслання та ув'язнення в концтабори. Враховуючи, що по весні, під час польових робіт вартість коней збільшиться, що викликає поширення розмірів конокрадіжок, вважати за необхідне провести одночасно по всіх округах операцію щодо виявлення конокрадів та крадених коней» [6, с. 771].

На виконання цього рішення 11 травня 1928 р. всі районні відділи міліції отримали обіжника стосовно активізації заходів у справі боротьби з конокрадством [7]. Особливу увагу рекомендувалося звернути на циганські табори, що перебували у межах районів, бо звідти і походила основна небезпека скоєння злочинів такого характеру.

На черговому засіданні колегії Народного комісаріату внутрішніх справ УСРР, що відбулося 3 жовтня 1928 р., було розглянуто питання «Про наслідки проведення кампанії з ліквідації конокрадства». Така частота розгляду цього питання на колегії наркомату дійсно свідчила про його важливість, а також про те, що колегія періодично звертається до контролю за виконанням своїх рішень. На колегії відзначалося, що операція з ліквідації конокрадства дала такі наслідки: «затримано конокрадів, їх помагачів та переховувачів – 3304; коней – 3567, фальшивих кінських карток – 3400 ... Але тільки цифра осіб, проти яких порушено клопотання про адмінвселення, досягає 700 осіб. В кампанії активну участь в боротьбі з конокрадством брало селянство. Операція дала значні наслідки як в безпосередньому затриманні конокрадів та крадених коней, так і взагалі в великому зменшенні випадків конокрадства. В частині округ за час операції і після її не було ні жодного випадку крадіжки коней. Також зменшилась і кількість інших видів злочинності, бо кампанія мала моральне значення для злочинців» [6, с. 788].

Порівняння рівнів розкриття конокрадства та інших видів злочинів у столичному тоді Харкові в першому півріччі 1929 р. з аналогічним періодом 1928 р. дає таку картину [8, с. 131].

Таблиця 2

Рівень розкриття злочинів у Харкові за перші півріччя 1928 та 1929 рр.

Вид злочину	Січень – червень 1928 р.			Січень – червень 1929 р.		
	Вчинено	Розкрито	%	Вчинено	Розкрито	%
Бандитизм	18	5	27,8	39	24	61,5
Розбій, пограбування	223	131	58,7	201	149	74,1
Вбивства	22	10	45,5	38	24	63,2
Конокрадство	22	3	13,6	13	5	38,4
Крадіжки прості	1917	613	32,1	1797	906	50,6
Крадіжки кваліфіковані	1102	315	28,6	1177	646	55,1
Підпали	37	6	16,2	2	2	100
Інші	220	73	33,1	220	178	81
Загалом	3561	1156	32,3	3487	1934	55,5

Отже, рівень розкриття конокрадства і в ці обидва відрізки часу був найнижчим, що свідчить про те, що проблема залишалася гострою і актуальною. Фактично міліції не вдалося вирішити її кардинально протягом 1920-х років.

Висновки. Таким чином, протягом усього періоду непу конокрадство залишалося одним з найпоширеніших і найважчих (особливо для селянства) злочинів. Але до 1924 р., у зв'язку з

зосередженням на боротьбі з бандитизмом, міліція не приділяла йому необхідної уваги, хоча протидія конокрадству велася, про що свідчать численні факти. Все ж ситуація залишалася складною і в кінці 1920-х років, про що свідчать періодичні звертання до цього питання колеги наркомату внутрішніх справ УСРР та рівень розкриття цього виду злочину.

Список використаних джерел

1. О борьбе с конокрадством // Административный вестник. – 1925. – № 3/4. – С. 15–18.
2. Об аресте шайки цыган – конокрадов Сумским губрозыском // Коммунист (Харьков). – 1923. – 15 мая.
3. Державний архів Київської області, ф. 1595, оп. 1, спр. 4., арк. 94.
4. Коцан І. Д. Міліція Харківщини у 1917–1930 рр. : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Коцан Ігор Дмитрович. – Харків, 2003. – 190 с.
5. Державний архів Харківської області (Держархів Харківської обл.), ф. 409, оп. 3, спр. 31, арк. 24–44.
6. Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.) : у 6 т. : наук. вид. / [авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Н. Ярмиш, Т. О. Проценко та ін.] ; за заг. ред. А. Б. Авакова ; ДНДІ МВС України. – Харків, 2015. – Т. 3. Народний комісаріат внутрішніх справ Української СРР (грудень 1922 р. – грудень 1930 р.). – 940 с.
7. Держархів Харківської обл., ф. Р. 564, оп. 4, спр. 42, арк. 194–196.
8. Чернуха О. В. Формування та діяльність органів внутрішніх справ Харківщини в роки непу (1921–1929 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Чернуха Олександр Васильович. – Харків, 2012. – 184 с.

Надійшла до редколегії 21.01.2016

ГРЕЧЕНКО В. А. ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ МИЛИЦИИ УССР ХИЩЕНИЕМ ЛОШАДЕЙ (КОНОКРАДСТВУ) В 1920-ЫЕ ГОДЫ

Рассмотрен опыт борьбы с хищением лошадей в Украине в период новой экономической политики. Кража лошадей была одним из распространенных и тяжелых преступлений, поскольку кони в то время были одними из главных средств производства в сельском хозяйстве. Отмечено, что результативность деятельности по борьбе с конокрадством прямо зависела от организации работы милиции.

Ключевые слова: милиция, конокрадство, новая экономическая политика, преступление.

GRECHENKO V. A. COUNTERACTING HORSESTEALING BY MILITIA OF UKRAINIAN SSR IN 1920S

The experience of combating horsetealing by militia in Ukraine during the period of the New Economic Policy has been studied.

Previously published studies on the history of the militia activities in combating crime during NEP period just mention some facts about this type of crime. This is the first study of this problem in Ukraine. Therefore, the objective of the article – is a certain systematization of the material on this topic and summarizing relevant facts.

Horsetealing was one of the widespread and serious offenses because the horses at the time were one of the main means of production in the sphere of agriculture. It is noted that the effectiveness of fighting against horsetealing directly depended on the organization of the militia activities. The level of disclosure of this type of crime at that period was the lowest, and it indicated that the problem remained acute and urgent. In fact, the militia could not solve it radically during 1920s. But until 1924, due to the focus on fighting against gang violence, militia did not pay necessary attention to horsetealing, although the counteraction was carried out, as evidenced by numerous facts. However, the situation remained difficult in the late 1920s, as indicated by periodic addresses to this issue by the Board NKVD of Ukrainian SSR and by the level of disclosure of this type of crime.

Keywords: militia, horsetealing, New Economic Policy, crime.